

6. Izgovor tujih imen po izgovornem načinu jezika dajalca. Ta izgovor je med napovedovalci najbolj trdovratno zasidran. Posledica je celo tuj izgovor imen, ki imajo že ustaljeno slovensko podobo (béthoven, uóšinktn) in celo tuj izgovor pred slovensko končnico (smiØ-a).

Vsa ta odstopanja so fonetiki (od ustanovitve službe 1971) skušali iz govora napovedovalcev odpraviti. Držijo se predvsem zaradi posebnega mnenja nekaterih napovedovalcev, da oni sami odločajo o svojem govoru. Takšno mnenje je v večini primerov tudi sad zvezdniskega vedenja dela napovedovalcev (za seboj so potegnili še druge), ki mu nasproti ni stala zavestna in dosledna jezikovna politika programskega vodstva.

b) Nezavestna odstopanja od norme, vdiranje pogovornih prvin v zborni govor:

1. Zveneč izgovor nezvočnikov na medbesednih mejah pred besedami, ki se začenjajo na samoglasnik ali zvočnik (tip preD razvoja, izbrušen sloG in sodobna snov; eden najučinkovitejšiX mož, kar otroG vidi).

2. Izgovor predlogov, kakor da so pred premorom (tip breS akcije, meT vojnama).

3. Nezložni izgovor zlogov s polglasnikom, posebno v pridevnikih na -en (tip delaµu, trdn) ali zložni izgovor zvočnika *n*.

4. Pogovorno razvezovanje zvočniškega sklopa s polglasnikom (tip čføn, filøm).

5. Pri tujih imenih branje končnice -om za govornjenimi e, j, č, ž, š po zapisu brez premene (tip s soarešom, z žorzom — s Soaresom, z Georgesom).

6. Pogovorni izgovor izglagolskih samostalnikov moškega spola v odvisnih sklonih — brez upoštevanja premene naglašene samoglasnika (tip pred odhòdom, na izlétu).

Jezikovno in govorno izobraževanje napovedovalcev

Najstarejši napovedovalci so bili deležni govorne vzgoje na AGFRTV, pozneje je to vzgojo dolga leta vodila izkušena napovedovalka Ana Mlakarjeva. V zadnjem času vodijo govorno pripravlanje izkušena napovedovalka Ajda Lesjakova in fonetiki (lektorji za govor). Napovedovalci začetniki so (po opravljeni avdiciji) deležni precej intenzivne govorne vzgoje, pri čemer je največji poudarek na praktičnem govornem usposabljanju, ob tem pa se spoznavajo tudi s splošnimi vprašanji jezika in si tako širijo jezikovno obzorje. Uvodni tečaj traja približno šest mesecev (po 1 uro na dan) z vmesnimi stopenjskimi preizkusi usposobljenosti (avdicijami). Po dosedanji organizaciji dela se je intenzivno pripravlanje napovedovalcev ob pomoči mentorjev v večini primerov nehalo, ko so bili sprejeti na delo. Z delom si potem večinoma nabirajo rutino, le redki se še vračajo k fonetikom ali napovedovalki mentorici. S starejšimi (rednimi) napovedovalci delajo fonetiki večinoma ob njihovem delu, ko jih spremljajo na snemanjih.

(Nadaljevanje in konec v prihodnji številki)
Ludvik Kaluža
RTV Ljubljana

Literarnozgodovinski problemi, gradivo, komentarji

M. F. RAEVSKIJ IN SLOVENSKI RUSOFILI

Institut slavjanovedenja i balkanistiki sovjetske Akademije znanosti je uvrstil v svoj niz publikacij o zgodovini narodnega preroda Slovanov in rusko-slovanskih odnosov tudi pisma, ki jih je M. F. Raevskij (1811—1884) dobil od raznih kulturnih in političnih delavcev v letih svojega bivanja na Dunaju, kjer je bil »dekan« pravoslavne cerkve pri

ruskem veleposlaništvu.* Svojo religiozno in obenem politično dolžnost je v avstrijski prestolnici opravljaj od leta 1842 pa vse do smrti, več kot štiri desetletja torej, ki sovpadajo z izrednim rastom narodne in kulturne zavesti raznih slovanskih ljudstev znotraj habsburške monarhije in v bližnjih pokrajinah balkanskega polotoka. Kot človek široke izobrazbe in izrednega smisla za družabne odnose je Raevskij že v prvih letih svojega bivanja na Dunaju navezal vrsto stikov z raznimi vidnimi predstavniki slovanske inteligence, med katerimi je opaziti tudi filologa F. Miklošiča.

V času po revoluciji 1848/49 je svojo dejavnost posrednika med »zamejskimi Slovani« (kot nekoliko centralistično pravijo v Moskvi) in Rusijo še poglobil in razširil ter pri tem smel računati ne samo z odobravanjem svoje vlade, temveč tudi s finančno podporo raznih slavjanskih dobrodelnih društev, ki so nastala po porazu v krimski vojni, da pripomorejo k dvigu izgubljenega ugleda, katerega je utrpel carski režim med zahodnimi in južnimi Slovani. Kako spretno je Raevskij opravljaj to svojo nalogo, je razvidno iz pisma, ki mu ga je 16. maja 1856 poslal I. I. Sreznevskij, profesor peterburške univerze in eden najvidnejših slavistov svojega časa. V njem omenja slovanskega zgodovinarja in liberalnega politika Vincenca Kluna, s katerim je bil Raevskij v kontaktu, ter ugotavlja, da je tudi v tem primeru mogoče videti, kako zna dunajski »dekan« poleg številnih niti, ki jih je razpredel vsepovsod, vedno najti še prostora za nove. »Vse te niti«, piše Sreznevskij v nekoliko liričnem tonu, »so pod vašo mojstrsko roko strune na eni sami harfi, vse bodo pele soglasno«.

V orkestru, ki ga je Raevskij dirigiral z Dunaja in ki je bil uglašen v eno samo hvalnico carski Rusiji, so dokaj živahno, številno pa tudi naivno sodelovali mnogi Slovenci. Zaradi nacionalnega pritiska habsburških oblasti so z nekakšnim otroškim upanjem gledali k »matjuški« Rusiji in pričakovali od nje podpore, bodrila, zaščite. To panslavistično ali boljše hej slovansko vzhičenost je opaziti posebno na periferiji slovanskega etničnega prostora, tam kjer so naši ljudje v boju za svojo narodno identiteto še kako rabili, če ne drugega, vsaj psihološko zavest, da so del velikega slovanskega sveta. V tem smislu je zanimivo pismo, ki ga je veliki filolog in raziskovalec rezijanskih narečij Boduen de Courtenay poslal leta 1872 Raevskemu iz Gorice. V njem sporoča, kakšno zanimanje vlada v tamkajšnji čitalnici za ruski jezik, ki si ga njeni člani žele naučiti predvsem, da bi lahko brali ruske časopise. Courtenayu se je zdelo primerno, da sam organizira trikrat tedensko lekcije iz ruščine, ni pa vedel, kako naj zadovolji pevce čitalniškega zbora, ki so želeli prepevati ruske pesmi. Zato prosi Raevskega, naj mu pošlje pesmarice ter mu obenem priporoča »profesorja naravoslovja Erjavca«, ki da za svojo popularno zoologijo namerava uporabiti rusko terminologijo in rabi zato kakšno primerno knjigo. Raevskij je bil, kot po navadi, takoj nared: že čez nekaj tednov je poslal celo vrsto publikacij, ki so naravnost prevzele, kakor sporoča de Courtenay, goriške patriote. »Če je potrebno ceniti ohranitev slovanskega karakterja Slovencev, mora k temu najboljše prispevati simpatija Rusov in seznanitev Slovencev z ruskim jezikom, rusko literaturo in ruskim življenjem. To je posebno potrebno tu, na obronkih slovanskega sveta, kjer mora slovanski element, ki je še šibak, kar zadeva kulturni razvoj, voditi boj z romanskim elementom, ki ga v marsičem prekaša. Vseslovanska zavest, podkrepljena z vzajemnim spoznavanjem Slovanov, more vdahniti novo življenje šibkim slovanskim narodom in se uspešno upreti tujim vplivom, pogubnim za slovansko narodnost.« (66)

O slovanski vzajemnosti, o potrebi medsebojnega spoznavanja in postopnega kulturnega, jezikovnega in političnega spajanja je mnogo pisal Raevskemu tudi koroški duhovnik Matija Majer, avtor prve slovnice ruskega jezika za Slovence. O nastanku in ciljih te knjige mnogo izvemo iz pisma, ki ga je 29. septembra 1867 poslal Raevskemu njen založnik, Gregor Blaž, slovanski trgovec na Reki. Iz pisma je razvidno, kako je temu podjetju botrovalo prepričanje, da se morajo Slovenci upreti raznarodovalnemu Belcredijevemu režimu in si pri tem iskati zaveznikov pri ostalih Slovanih, predvsem pri Rusih. »Mi Slovenci bomo najtrdnjeji vogalni kamen slovanskega sveta. Naj si

* Zarubežne Slavjane i Rossija. Dokumenti arhiva M. F. Raevskogo, 40—80 godi XIX veka, Izd. »Nauka«, Moskva 1975, 576 str. — Pismom, ki so urejena po alfabetskem redu imen pošiljateljev, sta urednika V. Matula in I. V. Čurkina dodala kratek, a dragocen komentar, v indeksu pa sta na kratko orisala like nejpomembnejših dopisnikov; dejstvu, da je Čurkina dobra poznavalka slovensko-ruskih odnosov v XIX. stol., se moramo zahvaliti, da so njeni komentarji skrbni in izčrpani.

Rusija to zapiše v dušo in se spomni, ko bo za Slovane zaslutil veliki dan odločitve.« (39) Obrambni značaj takih in podobnih krilatic je nekakšno opravičilo za slepost slovenskih javnih delavcev, ki v carski Rusiji niso hoteli videti nobene senčne plati in so preradi pozabljali, kako malo je dala petrograjska vlada na slovansko »vzajemnost« v odnosih do tistih slovenskih narodov, ki so bili pod njeno oblastjo. Kar z zadovoljstvom omenja Blaž, da ni bilo opaziti »med našim ljudstvom« nikakršne simpatije za poljsko vstajo, ki je izbruhnila 1863. leta, in to kljub temu, da so z »določene strani« skušali natvesti Slovincem, kako Poljaki krvave za katoliško vero. (38)

Po avstro-ogerskem *Ausgleichu* 1867. leta je tak nekritičen odnos posebno razumljiv, saj si ni bilo mogoče delati utvar o politiki, ki jo na Dunaju in v Budimpešti nameravajo voditi do svojih slovenskih podanikov. Ti so na nemško-madžarski sporazum odgovorili tako, kot je bilo pač mogoče, s poudarjanjem svojih vezi z Rusijo. Šlo je za obrambno potezo, ki jim je sicer vtila nekaj samozavesti, a je še najbolj koristila obema gospodujočima narodoma, katerima se je nudila prilika, da razvpijeta po vsej Evropi, kako potrebna je Avstrija kot jez pred panslavistično poplavo. Ruska vlada se je z ene strani dobro zavedala, da glasovi o panslavističnih načrtih škodijo njenemu mednarodnemu položaju, z druge strani pa se posebno v šestdesetih in sedemdesetih letih ni mogla povsem odtegniti pritisku desničarskih slavjanofilskih krogov, ki so stanjariili o združitvi vseh Slovanov pod enim samim krovom. Zgovorna manifestacija podobnih čustev in naklepov je bila velika etnografska razstava v Moskvi l. 1867, ki je postala povod za pravo »romanje« raznih predstavnikov habsburških Slovanov v starodavno prestolnico. Pri pripravah za razstavo je bil Raevskij seveda zelo angažiran; o slovenskem prispevku je že 1866 osebno govoril z Lovrom Tomanom in ga prosil, naj bi Slovenska Matica poslala v Moskvo narodne noše. Kot mu je oktobra istega leta odgovoril J. Bleiweis, Matica po svojih pravilih ni mogla prevzeti te obveznosti, zato pa so njeni upravniki na svoje stroške poslali dva primerka kranjske noše in se obrnili tudi na Štajerca Dr. Razlaga ter na Matijo Majarja in ju prosili, naj storita isto. Koroški duhovnik se je v svoji panslavistični vnemi takoj odzval: poslal je celo serijo noš, tako da so v Moskvi lahko sestavili kar celo sceno slovenske svatbe v Zilski dolini, ki je bila po mnenju sodobnikov najprivlačnejša v celotnem slovanskem oddelku. Vzponredno z razstavo je prišlo tudi do srečanja slovenskih političnih in kulturnih delavcev, med katerimi sta bili tudi tako vidni osebnosti kot Palacky in Rieger. Od Slovencev so bili povabljeni v Moskvo L. Toman, J. Bleiweis, A. Einspieler, A. Janežič, D. Trstenjak, R. Razlag, Winkler, E. Kosta, M. Majar in voditelji Maticice. Toda, kot je februarja 1867 pisal Bleiweis Raevskemu, »u Moskvo putovati, ne bude nam letos nikomu mogoče, mi svi smo poslanci za *zemeljski sabor* i za *državni sabor*. Posel je sedaj tako velevažen, da nemozemo od kuče, i tako nam je vrlo žalovati, da nije mogoče iči na dugo put«. (45) Na koncu so v Moskvo odšli samo M. Majar, I. Vilhar in A. Hudec. Skromna slovenska udeležba, ki jo je mogoče pripisati tudi bojarni, da bi se ne zamerilo preveč dunajskim oblastem, pa še ne pomeni, da bi naša javnost ne sledila z izrednim zanimanjem in simpatijo ruskemu javnemu in kulturnemu življenju. Marsikateri slovenski študent je mislil na možnost, da bi se s pomočjo štipendije vpisal na kakšno rusko univerzo in se nato zaposlil v Rusiji. Med njimi je posebno opazen tudi poznejši literarni kritik in pisatelj F. Levec, ki je v svojem pismu Raevskemu poleti 1867 kot abiturient zagotavljal, »da bi moglo biti moje delo visoki ruski vladi in celemu slovanskemu svetu bolj koristno v Rusiji kot v Avstriji«.

Posebno iz pisem študentov, ki v svoji mladostni zagnanosti dajejo duška svojemu občudovanju Rusije, je razvidno, kako uspešno je bilo delo Raevskega med avstrijskimi Slovani. Treba pa mu je priznati, da pri tem ni štedil z napor: ne samo, da je ob tisočletnici ruskega carstva priskrbel Bleiweisu odlikovanje; že prej je dokazal svojo pozornost do slovenskega naroda: tako je na primer že 1865. leta poskrbel, da je Slovenska Matica dobila v dar od peterburške Akademije znanosti kar 200 knjig. Pozneje je s pomočjo njegovega posredništva Matica navezala stike kar s 13 ruskimi znanstvenimi ustanovami. Odbor Maticice se mu je oddolžil s tem, da ga je istega leta imenoval za svojega prvega častnega člana. (432, 433) 1871. je bila vrsta na Dramatičnem društvu, da mu izrazi hvaležnost, saj mu je Raevskij priskrbel pri peterburškem slavjanskem dobrodelnem komitetu znatno denarno podporo: 200 goldinarjev. (147)

Kot je razvidno iz teh primerov, so ustanove, ki so odigrale tako pomembno vlogo v razvoju slovenskega kulturnega in političnega življenja, lahko računale na rusko mate-

rialno in, kar je bilo morda še pomembnejše, moralno pomoč. Raevskij pri tem ni opravljal samo dolžnosti uslužbenca, ki mu je poverjena propaganda in obveščevalna služba, temveč se je zavzel za svoj posel s pravo misijonsko vnamo. »Vse, kar bom mogel še naprej storiti za svoje slovenske brate«, je pisal leta 1866 Matici, »bom storil z velikim zadovoljstvom, samo povejte«. (433) Čeprav so njegovi odnosi s Slovenci v okviru celotne objavljene korespondence dokaj skromni (izjema so obširna pisma F. Celestina, profesorja ruske literature v Zagrebu, ki pa govori o hrvaških razmerah), so vendar zanimivi, saj nam zgovorno potrjujejo, kako je bila razširjena med našo duhovno in laično inteligenco zagledanost v Rusijo in kolikšen pomen je imela zanje zavest, da so del velike slovanske družine.

Jože Pirjevec
Univerza v Trstu

SLOVENSKA ELEGIJA PO LETU 1879

Nemški slavist in slovenist iz Göttingena dr. Peter Scherber je s knjigo *Die slovenische Elegie, Studien zur Geschichte der Gattung* (Wiesbaden, ZRN, 1974) načel novo problematiko v slovenski literarni zgodovini. V njej obravnava slovensko elegijo v stoletnem obdobju 1779—1879, katerega začetek označuje pojav prvega slovenskega pesniškega almanaha Pisanic, konec pa med drugim prevlada proze nad dotlej gospodujočo liriko in upadanje Stritarjevega pozitivnega delovanja na razvoj slovenske literature, ki se je končalo prav z objavo njegovih Dunajskih elegij. Nato, po Scherberjevih besedah, ta pesniška vrsta ni več prevzemala bistveno novih pobud. Proti koncu 19. stol. so bile vrstne označbe za elegijo vedno manj izostrene in zavest o njej v njeni tradicionalni podobi se je vedno bolj izgubljala. Primer za to je Simon Gregorčič, pri katerem je *elegično* postalo temelj njegove celotne lirike, ne da bi mogli katero njegovih pesmi označiti za elegijo.

Scherberjevo delo nam kljub sprejemljivim utemeljitvam o časovni zaokroženosti problematike ponuja vprašanje, kaj bi pokazala raziskava elegije po l. 1879. S pripombo o elegičnem pri Gregorčiču že sam sega čez zastavljeno mejo; sicer pa je poskusen pregled problematike za čas po l. 1879 pokazal naslednje:

F. Zdravec piše, da je bilo v času nove romantike »objavljenih malo elegij«¹ in med njihovimi avtorji našteva *Lea Leviča*, *V. Moleta* in *A. Debeljaka*,² medtem ko ne omenja *A. Medveda*, ki ima v Poezijah iz l. 1905 cikel *Žalnice*, in na koncu še *Žalne pesmi preroka Jeremije ob Jeruzalemskem mestu*. Pač pa prav v tej zvezi posveča Medvedu precejšnjo pozornost I. Pregelj, ki v DS piše: »Elegika je namreč temeljni glas vsega miselnega in čustvenega Medveda, kjer res govori kot pesnik...«³

Tudi v obdobju med obema vojnama, ki sta ga duhovno in stilno najbolj zaznamovala ekspresionizem in socialni realizem, elegija kot vrsta ni popolnoma utonila v pozabo. O tem pričajo že nekateri naslovi, npr.: *Besede iz groba*, *Melanholija*, *Istrska elegija* (A. Gradnik, Padajoče zvezde, 1916), *Na grob padlemu prijatelju*, *Ob slovesu, Melanholija* (J. Glazer, Pohorske poti, 1919), *Elegija* (J. Glazer, Čas-Kovač, 1929), *Melanholija*, *O pojte vigilije* (S. Kosovel, ZD I, 1960), *Žalostni večeri* (P. Golia, Pesmi, 1936), *Kamniške elegije*, *V spomin Tomaža Bizilja*, *Ob smrti bratove hčerke* (I. Gruden, Dvanajsta ura, 1939), *Tužna pesem*, *Grob na pobrežju* (A. Gradnik, Zlate lestve, 1940), *Žalostinka za obeščencem* (B. Vodušek, Odčarani svet, 1939). Tudi naslove zbirk *Žalostne roke* (1922), *Vigilije* (1923) A. Vodnika in *Novembrske pesmi* (1936) M. Jarca moremo ob upoštevanju pomenskega (semantičnega) prenosa prišteti sem.

Že ti primeri kažejo, da se tudi sedaj pojavljajo elegije vseh tipov (glede na Scherberjevo razvrstitev), le njihovo razmerje in kvaliteta se spremenita. Prevladujeta ljubezenska elegija in melanholična refleksija (ki je bila prej dokaj redka); epicedij (= ža-

¹ F. Zdravec, *Nova romantika in mejni obliki realizma*, ZSS 5, Maribor, 1970, 95.

² F. Zdravec, *Lirske in epske pesniške oblike v obdobju slovenske moderne*, JIS 8, 1968, 212.

³ Dr. I. Pregelj, *Medvedova lirika*, Dom in svet, 1923, št. 2, 55. Kartoteka literarno-teoretičnih terminov pri Inštitutu za slov. lit. in lit. vede SAZU, Ljubljana.